

Sophie Alix Capdeville

Suomen ortodoksisen kirkon jäsenistön alkuperäiskansa: kolttasaamelaiset

Suomessa on noin 9 000 saamelaista, joiden kotiseutualue kattaa Enontekiön, Inarin ja Utsjoen kunnat sekä Sodankylän pohjoisosan. Yli puolet saamelaisista asuu kotiseutualueensa ulkopuolella. Noin kolmasosa saamelaisista puhuu jotakin saamen kieltä.¹ Kolttasaamelaiset ovat yksi kolmesta Suomen saamelaisryhmästä, joiden asema alkuperäiskansana tunnustetaan Suomen perustuslaissa. Tuoreen arvion mukaan kolttasaamelaisia on noin 600.² Kolttien historia, kulttuuri ja uskonto poikkeavat muista Suomen saamelaisista. Saamelaisina ja ortodokseina he ovat myös vähemmistö vähemmistön sisällä. Tarkastelen tässä katsauksessa kolttasaamelaisten asemaa suomalaisena alkuperäiskansana ja vähemmistöryhmänä Suomen ortodoksisessa kirkossa. Lisäksi käsittelen saamelaisten identiteetille tärkeää kielikysymystä.

Vähemmistö vai alkuperäiskansa?

Vähemmistökysymystä alettiin tutkia 1900-luvulla, kun kävi ilmeiseksi, että yhtenäisiä kansallisvaltioita ei ole olemassa – toisin kuin koko 1800-luvun ajan pyrittiin osoittamaan. Vähemmistö on käsitteenä monimerkityksellisyydessään ongelmallinen. Nationalismin tutkija Miroslav Hroch toteaa, että vähemmistöllä voidaan viitata hyvinkin erilaisiin ryhmiin. Sillä voidaan tarkoittaa toisen valtion alueella olevaa maahanmuuttajien homogeenista ryhmää, tietyn valtion alueella hajallaan asuvaa alkuperäiskansaa tai valtioitten rajat ylittävällä alueella asuvaa alkuperäiskansaa (joka voi alueellisesti olla valtaväestön asemassa). Vähemmistöksi voidaan nimittää myös valtion rajojen sisällä asuvaa ryhmää, jolle valtakulttuuri on vieras ja joka muodostaa itsenäisen autonomisen alueen. Vähemmistönä pidetään myös suuren moni-

¹ Aikio-Puoskari 2009, 8–11; Puhetta Jumalalle 2014, 5, 10, 13.

² Sanila-Aikio 2017.

kulttuurisen imperiumin syrjäisellä alueella asuvaa kansaa, joka pyrkii muodostamaan oman valtion. Hroch suosittelee käyttämään ennemmin käsitettä *ei-alistettu kansa*.³ Vähemmistön käsitteen ongelmallisuus tulee hyvin ilmi saamelaiden kohdalla: he asuvat useiden valtioiden rajat ylittävällä alueella, ja Suomessa vain osa heistä asuu niin kutsutun kotiseudun alueella. He eivät vaadi autonomiaa vaan toivovat saavansa oikeuden hoitaa omia asioitaan. Monet saamelaiset ovat muuttaneet pois perinteiseltä kotiseudultaan.

Lauri Hannikaisen mukaan vähemmistön käsite on ongelmallinen kansainvälisessä lainsäädännössä, jossa vähemmistöksi määritellään

ihmisryhmä, joka 1) eroaa muusta väestöstä etniseltä tai kansalliselta alkupe-
rältään, kieleltään tai uskonnoiltaan, 2) muodostaa lukumääräisesti vähem-
mistön verrattuna valtaväestöön tai suurimpiin kansallisiin ryhmiin, 3) ei ole
valtiossa määräävässä asemassa, ja 4) osoittaa haluavansa säilyä omaleimai-
sena ryhmänä ja säilyttää kulttuurinsa, perinteensä, uskontonsa ja/tai kielen-
sä. Useimmat alkuperäiskansat, mm. saamelaiset, täyttävät riidattomasti eri
kriteerit.⁴

Usein vähemmistön käsitettä käytetään lainsäädännössä poliittisiin tarkoi-
tuksiin. Lait koskevat koko maata yhtenäisenä yksikkönä, jolloin syrjäseutu-
jen eroavuuksia ja tarpeita ei huomioida. Mahdollisista poikkeusoikeuksista
huolimatta vähemmistöillä ei ole samoja oikeuksia kuin väestön enemmistö-
illä.

Vähemmistön käsitettä käytetään usein ryhmästä, josta ei ole paljon tie-
toa, joka asuu kaukana tai jonka historiaa ei tunneta. Tällöin ”vähemmistö”
asetetaan ryhmänä toisarvoisen asemaan. Saamelaisiin on liitetty monenlai-
sia harhakuvia. Jean-Jacques Rousseau alkuihmisen teorian mukaisesti heitä
on pitkään pidetty alkuihmisinä. Näin oli etenkin suomalaisen nationalismin
nousun aikana, jolloin tieteilijät ja kirjailijat pyrkivät todistamaan suomalai-
sen kansan sivistyksen korkean tason vertaamalla sitä villiin naapurikansaan.
Suomalaiset harjoittivat maanviljelyä, korkealle sivistykselle ominaista elin-
keinoa. Sen sijaan nomadisaamelaiset – tai *lappalaiset* kuten heitä nimitettiin
– olivat vaeltajia eivätkä asuneet kiinteissä asuintiloissa.⁵ Saamelaisuus liite-

³ Hroch 1995, 73; Capdeville 2017a, 23–24.

⁴ Hannikainen 2000, 241–242; Seurujärvi-Kari 2005, 344.

⁵ Ilmaisua *lappalainen* ei enää käytetä saamentutkimuksessa. Sen käyttöä pyritään vähentämään nykyään arkikielessäkin. Termin historiasta ks. Lehtola 2009b.

tään usein edelleen primitiivikuvaukseen: heidät pitäisi pelastaa opettamalla uusia elinkeinoja ja toimintatapoja.⁶ Helposti unohdetaan, että saamelaiset olivat pitkään perinteisillä asuinalueillaan enemmistönä ja ovat sitä edelleen Utsjoen kunnassa.

Saamelaisliike voimistui 1980- ja 1990-luvuilla (esim. Altan padon vastustaminen) ja pohjoismaat tunnustivat saamelaiset ”alkuperäiskansana”.⁷ Kansainvälisessä alkuperäiskansojen ILO 169 -sopimuksessa alkuperäiskansaksi määritellään

kansa, joka polveutuu suoraan tietyllä alueella ennen valloitusta tai siirto-
maavallan tuloa asuneesta yhteisöstä ja joka jatkaa tämän yhteisön kulttuuri-
perintöä pyrkien säilyttämään esi-isiltä perityn kulttuurin ja kielen, perityt
maat ja yhteisönsä identiteetin sekä kehittämään niitä ja siirtämään ne seuraava-
alle sukupolvelle.⁸

Alkuperäiskansalla on siten laajemmat oikeudet kuin muilla vähemmistöillä. Suomi ei ole ratifioinut ILO 169 -sopimusta, vaikka tunnustaa saamen alkupe-
räiskansankielenä. Suomen perustuslaissa todetaan:

Saamelaisilla alkuperäiskansana sekä romaneilla ja muilla ryhmillä on oikeus
ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Saamelaisten oikeudesta
käyttää saamen kieltä viranomaisessa asiassa säädetään lailla.⁹

Laki turvaa saamen kielelle tietyt oikeudet ja mahdollistaa kulttuurin kehittä-
misen niin kutsutulla kotiseutualueella. Muualla asuvilla saamelaisilla ei
ole vastaavia oikeuksia, vaikka suhde suvun ja esivanhempien kulttuuriin,
kieleen ja elinympäristöön on monille heistä tärkeä.¹⁰

Euroopan unionissa on kiinnitetty huomiota sisäisten kielten moni-
naisuuteen. Vuonna 2013 julkaistussa raportissa esitetään toimenpiteitä kie-
lallisen moninaisuuden tukemiseksi. Siinä kolttasaamelaiset luokitellaan
alueelliseksi vähemmistöksi ja heidän kielensä erittäin uhanalaiseksi alku-

⁶ Seurujärvi-Kari 2012, 36; Lehtola 2015, 22–24.

⁷ Seurujärvi-Kari 2005, 345–347; Seurujärvi-Kari 2011, 62–65.

⁸ Seurujärvi-Kari 2005, 358; ILO 169.

⁹ Suomen perustuslaki 1999, §17. Lakia täydennettiin Saamen kielilaille (2003). Aiheesta lisää Capdeville 2017b.

¹⁰ Seurujärvi-Kari 2005, 42, 340; Aikio-Puoskari 2009, 8; Capdeville 2017b, 16.

peräiskieleksi.¹¹ Raportti ei puutu kotiseutualan ulkopuolella asuvien saamelaiden kielellisiin tarpeisiin. Saamelaiset tutkijat ovat korostaneet saamen kielen asemaa Euroopan alkuperäiskielenä ja saamelaisten alkuperäiskansan aseman tunnustamista.¹² Kolttasaamelaisten kohdalla Kolttakulttuurikeskus on tehnyt tärkeää työtä uhanalaisen kielen ja kulttuurin elvyttämiseksi, muun muassa tukemalla kulttuuritapahtumia ja järjestämällä kursseja.¹³

Petsamosta evakkotielle ja uusille asuinseuduille

Toiseen maailmansotaan saakka kolttasaamelaiset asuivat Petsamon vuoden ja Suonikylän alueella, jossa he harjoittivat perinteistä elinkeinoa: vuotuiskierron mukaista pienporonhoitoa, keruuta ja kalastusta. Suonikyläläiset kokoontuivat talvella talvikylässä, joka oli heidän yhteiskuntajärjestelmänsä keskuspaikka.¹⁴ Kolttasaamelaiskulttuurin muutos alkoi 1800- ja 1900-luvun vaihteessa, jolloin Paatsjoen kolttasaamelaiset menettivät kalastuspaikkoja Norjalle. Tarton rauhan (1920) raja halkaisi useiden kolttasaamelaisten siidan alueita, joista osa jäi Neuvostoliiton alueelle. Kun Petsamo liitettiin Suomeen, koltat siirtyivät Suomen ortodoksisen kirkon yhteyteen. Kolttasaamelaisia oli silloin 402 henkilöä.¹⁵

Suomalaisten ja kolttasaamelaisten kulttuurit ymmärsivät toisiaan huonosti. Suomalaiset halveksivat koltta ja pitivät heitä rodullisesti alempiarvoisina. Porosaamelaisten katsottiin edustavan ”alkuperäistä” ja ”aitoa” saamelaiskulttuuria.¹⁶ Kulttuuristen jännitteiden lisäksi kolttien tilannetta hankaloitti perinteisen elinkeinon näivettyminen Suomen myytyä Petsamon alueen kalaoikeudet Norjalle. Koltat myivät kalastuspaikkojaan suomalaisille tai niitä vallattiin heiltä lupaa pyytämättä. 1930-luvulla enää vain kymmenen perhettä harjoitti merilohen pyyntiä.¹⁷ Paatsjoen koltille kohtalokas oli maantien rakentaminen 1920-luvun lopulla: tie halkaisi koko siidan alueen ja kulki perinteisen nautinta-alueen läpi.

¹¹ Jones 2013.

¹² Seurujärvi-Kari 2005; 2012; Aikio-Puoskari 2015.

¹³ Talvikylä 2008.

¹⁴ Hyvärinen 1995, 22–23; Lehtola 2009a, 149–151.

¹⁵ Lehtola 2009a, 153.

¹⁶ Lehtola 2009a, 153–157.

¹⁷ Lehtola 2009a, 151, 163.

Sodan sytyttyä kolttasaamelaiset lähtivät syyskuussa 1939 kohti Rovaniemeä ja Tervola. Paluu kotiseudulle huhtikuussa 1940 oli vaikea, sillä sodassa moni perhe oli menettänyt kotinsa. Lapin sodan sytyttyä syksyllä 1944 kolttasaamelaiset joutuivat evakkoon ehtimättä koota porolaumojaan. Kolttasaamelaisia sijoitettiin Pohjanmaalle, jonka maaviljelyskulttuuri puhtaushanteineen oli heille vieras. Sopeutuminen osoittautui vaikeaksi. Koltat päättivät palata Lappiin jo talveksi 1945–1946, jolloin noin 500 kolttaa asetui väliaikaisesti Nangujärven, Tšarmijärven sekä muitten suurempien järvien rannoille. Maatalousministeriö esitti kolttasaamelaisille asuttavaksi Inarijärven Luoton aluetta, joka muistutti hieman heidän perinteistä kotiseutuaan. Näätämonen alue sopi hyvin poronhoitoon. Petsamon kolttasaamelaiset asetuivat Tšarmijärveen (vuodesta 1946) ja Nellimiin (vuodesta 1948), Paatsjoen kolttasaamelaiset puolestaan ”Pikku Petsamoon” Keväjärvelle.¹⁸

Koltat asuivat nyt pysyvässä taloissa ilman vuotuiskierron elinkeinolle kuuluvia piirteitä. Vaikka tämä mahdollisti elinkeinon muutokset, kuten perunaviljelyn aloittamisen, talvikylän puuttuminen heikensi kulttuuria ja sosiaalista yhteyttä.¹⁹ Valtion lisäksi kolttasaamelaisia avustivat Lapin Sivistysseura ja Suomen Punainen Risti. Merkittävä oli sveitsiläisen kirjailijan Robert Crottet’n keräämä avustus.²⁰

Viime vuosikymmenien kehitystä

Kun 1960-luvulla 80 % kolttasaamelaisista harjoitti poronhoitoa, vuonna 1972 sitä harjoitti enää 25 %. Monet koltat olivat muuttaneet suuriin kaupunkeihin. Inarin kunnassa kolttien osuus oli enää 5 %. Suomessa kolttasaamelaisten perinnettä pidettiin arvottomana. Koltat oppivat häpeämään kolttasaamelaisuuttaan ja pyrkivät suomalaistumaan. Mukautumista edistettiin muun muassa suosimalla suomen kieltä koulun opetuskielenä. Koulussa kolttia kiellettiin käyttämästä omaa äidinkieltään ja nuoret kolttasaamelaiset alkoivat yhä enemmän puhua suomea myös keskenään. Näin tapahtui kaikille saamelaisille. Selviytymiskeinona oli omien juurien peittäminen ja kieltäminen. Tämä aiheutti syviä haavoja 1950- ja 1960-luvuilla syntyneille kolttasaamelaisille.²¹

¹⁸ Lehtola 2009a, 163–169.

¹⁹ Holsti 1987, 69; Lehtola 2009a, 166–169.

²⁰ Crottet’n kirjan suomennoksesta löytyy Paulo Susiluodon kirjoittama liite *Kirjailija ja pieni kansa* (Crottet 2003, 162–201). Ks. myös Holsti 1987, 57; Lehtola 2009a, 167.

²¹ Semenoja 1995, 82–83, 85; Wesslin 2017.

Valtion harjoittamassa suomalaistamispolitiikassa tapahtui positiivinen käänne, kun koltan kieli tunnustettiin perustuslaissa vuonna 1991. Vuoden 1995 kolttalaissa tunnustettiin kolttien virallinen asema omalla kotiseudullaan:

Kun saamelaiset Suomen, Ruotsin ja Norjan laissa määriteltiin yleensä itseidentifikaation ja kielellisen syntyperän mukaan, kolttasaamelaiseksi katsottiin viime aikoihin asti myös koltan ei-saamelainen puoliso. Sittemmin määritelmät yhdistettiin vuoden 1995 kolttalaissa. Samassa laissa Suomen eduskunta vahvisti ensimmäisen kerran kolttien omaperäisen asiainhoidon kyläkokouksineen ja luottamusmiehineen. Kolttasaamelaiset asiainhoitoineen kuuluvat kolttalain mukaisesti maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalalle, kun taas saamelaisasiain hallinto yleensä toimii oikeusministeriön yhteydessä.²²

Koltta on ollut pitkään vain suullinen kieli. Kirjakieli kehittyi 1970-luvulla ja oikeinkirjoitus hyväksyttiin vuonna 1980. Kirjakieli kehittyi kun suullista perinnettä, kuten leuddeja ja muita tarinoita alettiin merkitä muistiin. Siinä kolttasaamelaisten murteiden moninaisuus toi omat haasteensa.²³ Samalla alkoi koltan opetus koulussa. Ensimmäinen koltansaamen äidinkielen ylioppilaskokeen suoritti Ville-Riiko Fofonoff vuonna 2012.²⁴ Syksyllä 2016 ryhdyttiin järjestämään koltansaamen kielen opetusta Oulun yliopiston Sámi Giellagas instituutissa.²⁵ Vaikka nuoret ovat alkaneet arvostaa kolttasaamelaisuuttaan ja pitävät koltansaamen puhumista luontevana asiana, uhanalaisen kolttakulttuurin säilyttäminen ei Marja Sinikka Semenojan mukaan voi onnistua ilman valtaväestön tukea.²⁶

Viime vuosina kolttasaamelaisten historiassa on tapahtunut merkittäviä asioita. Vuonna 2011 Norjan valtio pyysi koltilta anteeksi ja palautti viisitoista vuotta kestäneiden neuvottelujen jälkeen jäännökset, jotka anatomian professori K. E. Schreinerin oli vuonna 1915 vienyt kolttien hautausmaalta rotuopillista tutkimusta varten.²⁷ Vuonna 2012 Suomen kansallisarkisto luovutti Saa-

²² Hyvärinen 1995, 23–24. Ks. Kolttalaki 1995.

²³ Moshnikoff & Moshnikoff 2009. Ks. myös Moshnikoff & Moshnikoff 2006.

²⁴ Lavia 2012; Fofonoff 2012.

²⁵ Koltansaamen aineopinnot 2016.

²⁶ Semenoja 1995, 86, 87.

²⁷ Hämeenniemi 2011.

melaisarkistolle Gramottan, evakkovuosien aikana pelastetun puukotelon. Gramotta otettiin UNESCO:n maailmanperintölistalle syksyllä 2014.²⁸

Kolttasaamelaiset ja ortodoksisuus

Suomessa uskonto erottaa itä- ja länsisaamelaisia. Länsisaamelaiset (Inarin, Utsjoen ja Enontekiön saamelaiset) ovat pääosin luterilaisia, kun suurin osa kolttasaamelaisista on ortodokseja.²⁹ Monien kolttasaamelaisten mielessä kolttasaamelaisuutta ei voi erottaa ortodoksisuudesta, vaan ne kulkevat ”käsi kädessä”.³⁰ Evakkokaudella ja sen jälkeen kolttia on liittynyt luterilaiseen kirkkoon sekä seka-avioliitojen myötä että omaan kulttuuriin kohdistuneen painostuksen takia.³¹ Osa heistä on palannut myöhemmin takaisin ortodoksisen kirkkoon.

Ensimmäiset kristilliset vaikutteet saapuivat 1500-luvulla pyhittäjä Trifonin (kolttasaameksi Pää’ss Treeffan) ja autuaan Feodoritin lähetystyön myötä. Trifonin (1495–1583) muistoa kunnioitetaan joulukuun viidentenätoista päivänä ja Feodorit Kuolalaisten valistajan (1481–1571) muistopäivä on seitsemäntenätoista elokuuta.³² Trifonia ja Feodoritia pidetään kolttasaamelaisten suojeluspyhinä. Oulun metropoliitta Leo (arkkipiispana vuodesta 2001) on todennut, että kolttasaamelaisissa näkyy samoja piirteitä kuin Trifon Petsamolaisessa, joka teki lähetystyötä nöyrästi, kärsivällisesti, pyyteettömänä ja ilman pakkovaltaa.³³ Elina Vuola on havainnut, että kolttasaamelaisten naisten keskuudessa pyhää Trifonia kunnioitetaan jopa enemmän kuin Jumalansynnyttäjää.³⁴

Petsamossa kolttasaamelaiset olivat tottuneet kirkkoslaavin käyttöön kirkossa, mitä he pitivät Jumalan kielenä. Petsamon kirkkoherrana vuoteen 1944 toiminut Yrjö Rämö (1900–1990, os. Georgij Radolitskij’j) esitti jumalan-

²⁸ Kajas 2015.

²⁹ Sergejeva 1995, 69–73.

³⁰ Karlin 2017; Rantakeisu 2015, 24–26, 43–51, 96–99.

³¹ Rantakeisu 2015, 71–73, 88.

³² Piironen 1991, 19–24, 65–66. Perinteisesti Feodoritia kutsutaan – ja usein edelleen – lappalaisten valistajaksi. Termiin *lappalainen* liittyvien negatiivisten konnotaatioiden johdosta nimitys Kuolalainen on neutraalimpi.

³³ Leo 1995, 58, 61.

³⁴ Vuola 2014.

palvelustekstien kääntämistä koltansaameksi, mutta etenkin vanhemmat koltat eivät ehdotusta hyväksyneet. Vuodesta 1950 Rāme toimi Lapin ortodoksisen seurakunnan kirkkoherrana eläkkeelle lähtönsä asti vuonna 1970.³⁵ Seurakunnan ensimmäinen, pyhittäjä Trifon Petsamolaisen muistolle pyhitetty rukoushuone rakennettiin Sevettijärvelle vuonna 1950. Sittemmin pyhäköt rakennettiin Rovaniemelle (1956), Ivaloon (1958) ja Nellimiin (1987).³⁶

Käännöshanke virisi uudelleen vuonna 1981, jolloin metropoliitta Leo kirkollishallituksen valtuuttamana käynnisti kirkollisten tekstien koltansaamennoshankkeen. Hankkeessa olivat mukana kolttsaamelaisten luottamusmies Matti Sverloffin, Vasi Semenoja, Anni Feodoroff ja Satu Moshnikoff sekä professorit Mikko Korhonen ja Pekka Sammallahti. Myöhemmin ryhmään liittyi keskeiseksi toimijaksi osoittautunut kanttori (ja sittemmin diakoni) Erkki Lumisalmi. Rukous- ja hartauskirjan koltansaamennos, *Risttoummi mo'lidvake'rrij*, ilmestyi vuonna 1983. Sittemmin ovat ilmestyneet Johanneksen Evankeliumi (*Evvan evanġelium*, 1988) ja Johannes Krysostomoksen liturgia (*Pää'ss e'ččen Evvan Krysostomoozz liturgia*, 2002).³⁷ Työ jatkuu Luukkaan evankeliumin kääntämisellä. Hanketta tukee Suomen Pipliaseura.³⁸

Kielellisiä oikeuksia koskevassa pykälässä laki Suomen ortodoksisesta kirkosta mainitsee oikeuden saamen kielen käyttöön, kuten kielilaisissa on säädetty. Saamen kielilaisissa saamen kielen todetaan tarkoittavan ”inarinsaamen, koltansaamen tai pohjoissaamen kieltä”.³⁹ Kirkkolaissa ei ole täsmennetty, mistä kielestä saameen viitattaessa on kyse. Olisi toivottavaa, että lakia tarkennettaisiin tältä osin.

Suomen evankelis-luterilainen kirkko on viimeisen parinkymmenen vuoden aikana ryhtynyt toimiin saamen kielten tukemiseksi. Vuonna 1999 saamelaiset saivat oman edustajan kirkolliskokoukseen. Vuonna 2008 Oulun hiippakuntaan perustettiin saamelaistyön sihteerin toimi, jonka haltija järjestää saamenkielisiä palveluksia ympäri Suomea.⁴⁰ Vuonna 2014 julkaistun kielistrategian mukaan luterilainen kirkko haluaa turvata saamen kielten käytön ja edistää saamenkielistä hengellistä toimintaa saamelaisten keskuudessa kaikkialla Suomessa. Strategian todetaan koskevan pohjois- ja inarinsaamen

³⁵ Kälkäjä 2002, 55–60, 69.

³⁶ Sinä vahvistit pohjoisen kansan 2005, 127–138.

³⁷ Jefremoff 2010, 169; Pietarinen 2013.

³⁸ Kostner 2016, 46–47.

³⁹ Laki ortodoksisesta kirkosta 2006, §97; Saamen kielilaki 2003, §3.

⁴⁰ Saamen kielen asema.

kohderyhmiä muttei kolttasaamelaisia, koska suurin osa heistä kuuluu ortodoksiseen kirkkoon.⁴¹ Olisi tärkeätä, että samankaltaisia toimia voitaisiin tehdä myös kolttien omassa kirkossa. Olisiko mahdollista saada koltille edustaja kirkon hallintoon? Myös kolttien parissa tehtävää työtä olisi tarpeen suunnitella uudelleen. Koska suurin osa kolttasaamelaisia asuu kotiseutualueen ulkopuolella, heidän uhanalaisen kielensä ja kulttuurinsa tukemisen ei pitäisi olla vain Oulun ortodoksisen hiippakunnan vastuulla.

Puhuminen kolttasaamelaisista Suomen ortodoksisen kirkon vähemmistönä voi olla vaarallista, mikäli heidät rinnastetaan silloin Suomeen myöhemmin saapuneisiin etnisiin ryhmiin, joilla on usein oman emämaansa tuki kielen ja kulttuurin säilyttämiseksi (esim. ruotsalaisilla ja venäläisillä). Saamelaiden kohtelu Suomessa osoittaa, että on helpompi tukea niitä, jotka tulevat muualta kuin niitä, joiden historia kietoutuu yhteen oman historian kanssa. Ortodoksisen kirkon piirissä tulisi muistaa, että kolttasaamelaiset ovat kirkon kunnioittamien pyhien valistama kansa, jonka kautta ortodoksisuus on levinnyt Suomen Lappiin.

Tätä kirjoitettaessa Lapin ortodoksisen seurakunnan toisen papin toimi halutaan lopettaa taloudellisten syiden vuoksi. Papin tehtävään kuuluu kaikkien kolttasaamelaiden hengellisen elämän hoitaminen. Lisäksi hän palvelee muitakin ortodokseja. Mielestäni kyseisen toimen lopettamisen seurauksista olisi tärkeää keskustella ennen asiasta päättämistä.

Kolttien parissa tehtävän hengellisen työn kannalta olisi tärkeä saada kolttasaamelaisia koulutautumaan kirkon työhön. Ortodoksisen teologian opiskelijoita tulisi myös rohkaista opiskelemaan edes vähän koltansaamea – asuuhan kolttia monien seurakuntien alueilla. Helsingin seurakunnassa on jo noin kymmenen vuoden ajan toimitettu koltansaamenkielisiä liturgioita. Palvelukset ovat tärkeitä koko Etelä-Suomen alueella asuville koltille. Toimintaa pitäisi kehittää, jotta kolttasaamelaiset voisivat kokoontua kirkkoon useammin ja myös muilla paikkakunnilla. Tämä on hanke, jota on tarpeen harkita Suomen ortodoksisen kirkon hallinnossa, ei vain koltansaamelaiden asiaa ajavien yksityisissä keskusteluissa.

---

⁴¹ Puhetta Jumalalle 2014, 7.

Lähteet ja kirjallisuus

Aikio-Puoskari, Ulla

- 2009 Saamelaisopetus kotiseutualueen ulkopuolella = Sámeoahpahus ruovttuguovllu olggobealde. – Saamelaiskäräjien koulutusraportti, 1. Inari. Saamelaiskäräjien koulutus- ja oppimateriaalitoimisto.
- 2015 Saamen kielet ovat Euroopan alkuperäiskieliä. http://www.edu.fi/perusopetus/aidinkieli/saamenkieli/saamen_kielet (luettu 22.9.2017)

Capdeville, Sophie Alix

- 2017a L'histoire du livre saami en Finlande. Ses racines et son développement de 1820 à 1920. *Jyväskylä Studies in Humanities*, 304. Jyväskylä, Jyväskylän yliopisto.
- 2017b The Saami languages and the Finnish language legislation. A short historical overview. – *Finland Suomi 100. Language, culture and history*. Ed. by Bernadett Bíró, Iwona Piechnik & Ulla Tuomarla. Kraków – Helsinki. Jagiellonian Library & University of Helsinki. 11–26.

Crottet, Robert

- 2003 Mauno-poro ja taivaanpalot. Suom. Pirjo Hyvärinen. Helsinki. Gummerus.

Fofonoff, Katri

- 2012 Vuössmös nuörttsäämas kee' rjteei pá'jjmätt' töttitee' stâst. – Lapin kansa, 13.2.2012.

Jefremoff, Irja

- 2010 The Skolt Saami. Not doomed to extinction! – 12 widows on Orthodoxy in Finland. Helsinki. Ortodoksinen julkaisuneuvosto. 162–174.

Jones, Meirion Prys

- 2013 Endangered languages and linguistic diversity in the European Union. Brussels. European Parliament. [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2013/495851/IPOL-CULT_NT\(2013\)495851\(SUM01\)_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2013/495851/IPOL-CULT_NT(2013)495851(SUM01)_EN.pdf) (luettu 1.3.2018)

Hannikainen, Lauri

- 2000 Vähemmistöjen ja alkuperäiskansojen suojele kansainvälisessä oikeudessa. – *Beaivvi mänä. Saamelaisten juuret ja nykyaika*. Helsinki. Suomalaisen kirjallisuuden seura. 237–260.

Holsti, Päivi

- 1987 Suonikylän koltat vuosina 1939–1957. Pro gradu -tutkielma. Painamaton. Jyväskylän yliopiston Suomen historian laitos.

Hroch, Miroslav

- 1995 De l'ethnicité à la nation. Un chemin oublié vers la modernité. – *Anthropologie et Société*, 19:3. <http://www.erudit.org/revue/as/1995/v19/n3/015370ar.pdf> (luettu 22.9.2008)

Hyvärinen, Heikki

- 1995 Suomen kolttasaamelaisten oikeudellisesta asemasta. – Koltat, karjalaiset ja setukaiset. Pienet kansat maailmojen rajoilla. Toim. Tuija Saarinen & Seppo Suhonen. Kuopio. Snellman-instituutti. 22–24.

Hämeenniemi, Reino

- 2011 Norjan valtio pyysi kolttilta anteeksi. – Lapin kansa, 25.9.2011.

ILO 169

- 1989 Itsenäisten maiden alkuperäis- ja heimokansat. http://www.ykliitto.fi/sites/ykliitto.fi/files/ilo_169.pdf (luettu 16.2.2018)

Kajas, Jari

- 2015 Kolttsaamelaisten arkisto pääsi Maailman muistiin. – Arkistolaitoksen asiakaslehti 3/2015. 6–8.

Karlin, Laura

- 2017 Kolttsaamelaisuus ja ortodoksisuus kulkevat käsi kädessä. – Ortodoksiviesti, 7/2017. 22.

Kolttalaue

- 2003 Sää'mjie'llemin -virtuaalinäyttely. <http://www.samimuseum.fi/saamjiellem/suomi/kolttalaue.html> (luettu 7.11.2017)

Koltansaamen aineopinnot

- 2016 Sää' mkiöl'lemin auneopinnot 2016 (Koltansaamen aineopinnot alkavat syksyllä 2016) <http://www oulu.fi/giellagasinstiute/node/38561> (luettu 24.11.2017)

Kolttalaki

- 1995 Kolttalaki 253/1995. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1995/19950253> (luettu 29.9.2017)

Kostner, Lukas

- 2016 God Speaks Skolt Sámi as Well. Finnish Orthodox Church as a Domain of Language Use among the Skolt Sámi in Sevettijärvi. Master's thesis. Painamat. The Arctic University of Norway, Faculty of Humanities, Social Sciences and Education.

Kälkäjä, Mirjam

- 2002 Isä Yrjö. Petsamon ja Lapin pappi. Rovaniemi. Lapin ortodoksinen seurakunta.

Laki ortodoksisesta kirkosta

- 2006 Laki ortodoksisesta kirkosta 985/2006. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2006/20060985> (luettu 29.9.2017)

Lavia, Riku

2012 Ville-Riiko kirjoittaa ainoana koltansaamen äidinkielenään. – Lapin kansa, 9.2.2017.

Lehtola, Veli-Pekka

- 2009a Petsamon koltansaamelaiset. – Turjanmeren maa. Petsamon historia 1920–1944. Toim. Jouko Vahtola & Samuli Onnela. Rovaniemi. Petsamo-seura. 149–170.
- 2009b Saame-sanan juuria suomalaisessa julkisuudessa. – Ei kiveäkään kääntämättä. Pentti Koivusen juhlaKirja. Toim. Janne Ikäheimo & Sanna Lipponen. Oulu. Pentti Koivusen juhlaKirjatoimikunta. 37–46.
- 2015 Saamelaiset. Historia, yhteiskunta, taide. Inari. Puntsi.

Leo, metropoliitta

1995 Kolttien uskontoelämän historia ja nykytila. – Koltat, karjalaiset ja setukaiset. Pienet kansat maailmojen rajoilla. Toim. Tuija Saarinen & Seppo Suhonen. Kuopio. Snellman-Instituutti. 58–66.

Moshnikoff, Jouni & Moshnikoff, Satu

- 2006 Selvitys koltansaamen nykytilasta ja tarpeellisista toimenpiteistä. Helsinki. Kotus. <https://www.kotus.fi/files/715/koltansaamenselvitys.pdf> (luettu 5.11.2017)
- 2009 Nuörttsää'mkiöll (Koltansaamen kieli). – Omin sanoin. Kirjoituksia vähemmistöjen kielistä. Toim. Klaas Ruppel. Helsinki. Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. 111–125. <http://scripta.kotus.fi/www/verkkojulkaisut/julk6/> (luettu 5.7.2017)

Pietarinen, Rauno

2013 Erkki Lumisalmi eläkkeelle. – Paimen Sanomat 1/2013.

Piironen, Erkki

1991 Karjalan pyhät kilvoittelijat. Joensuu. Ortodoksinen veljestö.

Puhetta Jumalalle

2014 Puhetta Jumalalle ja Jumalasta omalla kielellä. – Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kielistrategia ja kirkon kielistrategiatyöryhmän mietintö. Helsinki. Kirkkohallitus.

Rantakeisu, Mira

2015 Cultivating a Sense of Belonging. The Orthodox Church as a Part of the Collective Memory of Skolt Sámi in Finland. Helsinki. Master's theses. Painamaton. University of Helsinki, Department of World Cultures.

Saamen kielen asema

<https://evl.fi/sanasto/-/glossary/word/Saamen+kielen+asema> (luettu 27.6.2018)

Saamen kielilaki

2003 Saamen kielilaki 1086/2003. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20031086> (luettu 24.9.2017)

Sanila-Aikio, Tiina

- 2017 Koltansaamen kielen tilasta, koltansaamen kielen ja -kielisen opetuksen tilanteesta ja kehittymisestä sekä pikaisesti tarvittavista toimenpiteistä. Painamaton muistio.

Semenoja, Marja Sinikka

- 1995 Suomen kolttasaamelaiset. – Koltat, karjalaiset ja setukaiset. Pienet kansat maailmojen rajoilla. Toim. Tuija Saarinen & Seppo Suhonen. Kuopio. Snellman-Instituutti. 82–87.

Sergejeva, Jelena

- 1995 Kuolan saamelaiset. Menneisyys ja nykyisyys. – Koltat, karjalaiset ja setukaiset. Pienet kansat maailmojen rajoilla. Toim. Tuija Saarinen & Seppo Suhonen. Kuopio. Snellman-Instituutti. 67–81.

Seurujärvi-Kari, Irja

- 2005 Saamen kieli ja saamelaisten kielelliset oikeudet 2000-luvulla. – Monikielinen Eurooppa. Kielipolitiikkaa ja käytäntöä. Toim. Marjut Johansson & Riitta Pyykkö. Helsinki. Gaudeamus. 329–369.
- 2011 "We took Our Language back". The Formation of a Sami identity within the Sami Movement and the Role of the Sami Language from 1960s until 2008. – Ethnic and Linguistic Context of Identity. Finno-Ugric Minorities. – Uralica Helsingiensia, 5. Ed. by Riho Grünthal & Magdolna Kovacs. Helsinki. University of Helsinki. 36–78.
- 2012 Saamelaiset alkuperäiskansana ja saamelaisuuden tulevaisuus. – Suomen kansalliset vähemmistöt. Kulttuurien ja kielten rikkautta. Toim. Okan Daher, Lauri Hannikainen & Karoliina Heikinheimo. Helsinki. Suomen rauhanpuolustajat. 33–50.

Sinä vahvistit pohjoisen kansan

- 2005 Sinä vahvistit pohjoisen kansan. Oulun ortodoksisen hiippakunnan synty ja historia. Toim. metropoliitta Panteleimon, Topi Ikäläinen, Liisa Heikkilä-Palo & Marja Tuominen. Oulu. Paimen Sanomat.

Suomen perustuslaki

- 1999 Suomen perustuslaki 11.6.1999/731. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731#L2P17> (luettu 26.6.2018)

Talvikylä

- 2008 Talvikylä. Kolttakulttuurikeskus / Tä'llvsdijj. Nuörttsää'mkulttuur. <http://www.kolttasaamelaiset.fi/> (luettu 14.2.2018)

Vuola, Elina

- 2014 Kolttanaiset ja ortodoksinen identiteetti. – Inarilainen 17.9.2014.

Wesslin, Sara

- 2017 "Asuntola-aika on saamelaisten yhteinen tabu". Kolttalapset kärsineet kaksinkertaisesta syrjinnästä asuntola-aikoina. – Yle uutiset 21.9.2017. <https://yle.fi/uutiset/3-9607133> (luettu 24.11.2017)